PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

PAMUKKALE UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES INSTITUTE

ISSN 1308 - 2922 Sayı/*Number* 5 Ocak/January 2010

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü
Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Adına
Doç. Dr. Bilal SÖĞÜT

Editörler
Yrd. Doç. Dr. Nesrin IŞIKOĞLU
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Can BAKKALCI

İngilizce Düzeltme
Yrd. Doç. Dr. Yavuz ÇELİK

Hakemli bilimsel bir dergi olan PAUSBED yılda üç kez yayımlanmaktadır.
Dergide yayımlanan çalışmalardan, kaynak gösterilmek şartıyla alıntı yapılabilir.
Çalışmaların tüm sorumluluğu yazarına/yazarlarına aittir.

Grafik ve Dizgi
Gülderen ÇAVUŞ ALTINTAŞ

Baskı
Dijital Düşler
Basım San. ve Tic. A.Ş.
+90 212 279 64 44

Yazışma Adresi
Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rektörlük Binası Kat: 2
Kınıklı Kampusu 20070 Kınıklı – DENİZLİ / TÜRKİYE
Tel. + 90 (258) 296 22 10 Fax. +90 (258) 296 23 47
e-posta: **pausbed@pau.edu.tr**

Danışma ve Yayın Kurulu

Prof. Dr. Ceyhun Vedat UYGUR	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Ayşe İRMİŞ	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Ertuğrul İŞLER	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Hafize MEDER ÇAKIR	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Asuman DUATEPE AKSU	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman ŞAHİN	Pamukkale Üniversitesi

Hakem Kurulu

Prof. Dr. Ayşegül ATAMAN	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Ayten ER	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Hayati AKYOL	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. İlhami DURMUŞ	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. İnan ÖZER	Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Kubilay AKTULUM	Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa TANYELİ	Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Sevinç Özen GÜÇLÜ	Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Turan KAÇAR	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Eşref ABAY	Ege Üniversitesi
Doç. Dr. Kerem KARABULUT	Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Ali Rıza ERDEM	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Ruhi SARPKAYA	Adnan Menderes Üniversitesi
Doç. Dr. Erkan POYRAZ	Muğla Üniversitesi
Doç. Dr. Mesut ALBENİ	Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Tevhide KARGIN	Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Onur ÖZVERİ	Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa Zihni TUNCA	Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Elif ÖZER	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Sevinç ORHAN	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Meryem AYAN	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ömer ŞEKERCİ	Süleyman Demirel Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Türkay TOK	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Oğuz KAYMAKÇI	Sakarya Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Fatma KIRMIZI	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ergün ÖZTÜRK	Sakarya Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Birsen DOĞAN	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Bayram AŞILIOĞLU	Dicle Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. İrfan ERTUĞRUL	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Yasin ÖZKARA	Akdeniz Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Kazım ÇELİK	Pamukkale Üniversitesi

Dergimizin bu sayısına gönderilen makaleleri değerlendiren hakem kuruluna teşekkürlerimizi sunarız.

Sekreterya

Recep DURMUŞ
Arş. Gör. Umut UYAR
Şule TURAN
Azize ŞIRALI

İÇİNDEKİLER/*CONTENTS*

Celal ŞİMŞEK **1**
"Eskiçağda Homa" Makalesi Üzerine Eleştirel İnceleme
A Critical Analysis of "Homa in the Ancient Age."

Ertuğrul İŞLER..... **17**
Mitler ve Kültürler Arası İletişim
Myths and Inter- Cultural Communication

Mehmet MEDER – Güney ÇEĞİN..... **23**
Erkek ve Kadın Dergilerinde Toplumsal Cinsiyet ve Kimlik Tartışmaları (Giddens- Eksenli Bir Çözümleme)
Gender and Identity Discussions in Man and Women Magazines: A Giddens-Based Analysis

Murat ORHUN..... **35**
Hitit Aile Hukuku ve Eski Hukuk Dönemi Roma Aile Hukuku
Family Law of Hittite & Roman Family Law of Ancient Law Period

Kasım YILDIRIM – Seyit ATEŞ..... **57**
Sınıf Öğretmenlerinin Bitişik Eğik Yazı Uygulamalarına İlişkin Görüşleri
Views of Primary Grade Teachers' in Regard to Their Instructional Practices in Handwriting

Mesiha TOSUNOĞLU – Fatih ARSLAN..... **73**
İlköğretim 5. Sınıf Öğretmenlerinin Türkçe Derslerinde Yaptıkları Sözlü Anlatım Uygulamalarının Değerlendirilmesi
The Evaluation of the Expression Applications in Turkish Courses Which are Practiced by the Fifty Grade Primary School Teachers

Nida BAYINDIR – Hatice Zeynep İNAN - Sevinç DEMİR..... **89**
Öğretmen Adaylarının Sınıfta Demokratik Ortamı Geliştirmeye İlişkin Öngörüleri
Teacher Candidates' Perspectives on Criteria to Create a Democratic Atmosphere in the Classroom

Rüya Güzel ÖZMEN – Mehrizar YAKIN – Sinan KALKAN **97**
Otistik Öğrencilerin Harfleri ve Harfleri Oluşturan Çizgileri Çizme Becerisindeki İki Farklı Performans Dönütünün Etkililiğinin Karşılaştırılması
A Comparasion of the Effectiveness of Two Different Performance Feedback on Autistic Students' Letter Writing and Letter Line Drawing Skills

Yasin ÖZKARA..... **109**
Okuma Güçlüğü Olan Öğrencilerin Okuma Düzeylerinin Geliştirilmesine Yönelik Bir Uygulama
An Application on Improving the Reading Levels of Students Having Difficulty in Reading

Anca Michaela DOBRINESCU..... **121**
A Modernist's Solution to the Contemporary World's Crisis
Çağdaş Dünya Krizine Modernist Bir Çözüm

A.Yasemin YALTA..... **127**
Türkiye'den Sermaye Kaçışının Önemi Üzerine
On the Importance of Capital Flight from Turkey

Beytullah YILMAZ - Harun SULAK..... **141**
Finansal ve Mali Göstergeler ile Küresel Kriz Öncesi Dünya Ekonomisindeki Gelişmeler
Developments in Global Economy by Financial and Fiscal Indicators in Pre-Crisis Period

Hüseyin ŞENKAYAS - Mustafa ÖZTÜRK - Gülşah SEZEN..... **161**
Lojistik Tedarikçilerin Seçiminde Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP) Yöntemi: Mondial Şirketinde Bir Uygulama
Analytical Hierarchy Process (AHP) Method in Selection of Logistics Suppliers: An Application in Mondial Company

Süleyman BARUTÇU - Sahavet GÜRDAL..... **177**
Internet Tabanlı Tedarik Zinciri Yönetimi: Internet Tabanlı Tekstil Tedarik Zincirinde Karşılaşılan Problemlerin Belirlenmesine Yönelik Pilot Bir Araştırma
The Internet-Based Supply Chain Management: A Pilot Survey for Determiningt the Challenges in the Internet-Based Textile Supply Chain

Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Sayı 5, 2010, Sayfa 17-22

MİTLER VE KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM

Ertuğrul İŞLER[•]

Özet

Çağımız insanı geliştirdiği iletişim teknolojisiyle adeta olmaz denileni başarmış, bütün dünyayı, hatta evreni insanın ayağına kadar getirmiştir. İletişim alanındaki bu baş döndürücü gelişmeler insanoğlunu tarihsel süreç içinde diğer varlıklardan farklı bir boyut ve konuma ulaştırırken aslında atalarından ona miras kalan çok önemli bir yetinin: "düş gücü"nün aklın sınırlarını ne kadar zorlayabileceğini de dolaylı yollardan bize gösterir. Kurduğu düşü aklını kullanarak gerçeğe dönüştürmekte, böylece bazı katı akılcı ve olgucu bilim çevrelerinin dışladığı, asla bağdaşmaz dediği karşıt iki kavramın: "akıl ve düş gücü"nün aslında bir bütünün nasıl ayrılmaz iki parçası olduğunu çoğu kez farkında olmadan ortaya koyar. İster tarih öncesi yaşayan ilkel insanın, ister tarih sonrası modern insanın vazgeçemediği düş gücü geçmişte olduğu gibi farklı amaç ve boyutlarda da olsa günümüz insanının doğasında varlığını sürdürmekte ya eski mitsel öyküleri güncellemekte ya da çağının koşullarına göre yeni mitler ve mitsel öyküler yaratmayı sürdürmektedir. Zira bu özellik insanın evrenselliğinin ayrılmaz bir parçasıdır. İçlerinde sakladıkları imge ve simgeler aracılığıyla kültürlerarası iletişimde ve değişik birçok alanda kullanılmakta ve önemlerini korumaktadırlar.

Anahtar Kelimeler: *Kültürlerarası İletişim, İmge, Simge, Düş Gücü*

MYTHS AND INTER-CULTURAL COMMUNICATION

Abstract

Man, in our age, with the communication technology he developed, succeeded in the impossible and brought the whole world, even the universe, into direct contact. While these dizzying developments in the field of communication carry humankind into different dimension and location from other entities in history, in fact, they also show us, indirectly, to what extent "imagination", an important faculty inherited from ancestors, could push the limits of mind. This also puts forward that, many times unconsciously, by using his mind he turns his imagination into reality, thus, excludes solid rationalist and phenomenological circles, and that "mind" and "imagination", which have been considered as two opposite irreconcilable concepts, are the parts of an inseparable whole. Power of imagination, neither prehistoric nor modern man could lay aside, still exists in the modern-day human nature, though in different purposes and dimensions, and either updates old mythical stories or continues to create new myths and mythical stories dependent on the conditions of its era. For, this quality is an inseparable part of the universality of human. Through the images and symbols concealed in themselves, they are used in multi-cultural communication and in many different fields and maintain their importance.

Key Words: *Inter-Cultural Communication, Image, Symbol, Imagination*

[•] Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Öğretim Üyesi

İletişim, genel bir tanımlamayla, bilgi, düşünce, tutum ve duyguların, bir birey ya da grup tarafından diğer birey ya da gruba simgeler aracılığı ile aktarılmasıdır. (Theodorson 1969) (Denis Mc Quail, Sven Windahl, **İletişim Modelleri,** Anadolu Üniversitesi, Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, No: 92, Eskişehir, Ocak 1994, s., 7). Bu tanımlamaya göre, simgeleri bir çeşit ileti olarak tanımlamak olanaklıdır. Zira iletişime doğrudan katkıda bulunurlar. Bu bağlamda, "iletişimin iletiler yolu ile oluşan toplumsal etkileşim olarak tanımlanması" (Gerbner 1967) (Mc Quail, Sven Windahl, a.g.y. s., 7) yanlış olmaz. Bireyler ya da gruplar tarafından diğer bireyler ya da gruplara bilgi, düşünce, tutum, ve duyguların simgeler aracılığıyla aktarılması bir çeşit toplumsal ve kültürlerarası etkileşimdir. Farklı duygu, düşünce, tutum ve bilgilerin öğrenilmesi söz konusudur. Bu aynı zamanda insanın çok kültürlü toplumsal bir varlık olduğunun da göstergesidir.

Bu bağlamda, her kültürün temelde çok kültürlü bir yanı vardır. Çünkü kültür, düşünme, hissetme ve davranma biçimlerini içinde barındıran farklı yaşam topluluklarıyla kurulan bir ilişkiler ağıdır. Bu ilişkilerin ortaya koyduğu sonuçlar bir çeşit kültürel etkileşim olarak da adlandırılabilir. İnsanlar ve toplumlar arasındaki bu etkileşimin farklı yansımaları olur. Kuşkusuz her kültürel alışveriş aynı etki ve sonuçları göstermez. Bununla birlikte, bu ilişkiler ağı, kültürel melezleşmeyi ve karışmayı da beraberinde getirir. Bir kültür tek başına varlığını sürdürebilir ancak, başka kültürlerle iletişimde bulanabildiği ölçüde gelişip büyüyebilir. Kültürlerarasılık denilince, bir kültürün diğer bir kültürü tamamen yok etmesini ya da bir kültürün diğer bir kültür içinde yok olmasını değil, kültürler arasında karşılıklı tanışma ve saygıyı anlamak daha doğru olur. Bu açıdan, kültürlerarasılık kaçınılmazdır ve farklı kültürel gruplara ait insanlar arasında kurulan bir ilişkinin varlığını da gerekli kılar. Bu zorunluluk, çok kültürlülüğü de beraberinde getirir. Bununla birlikte, kültürlerarası ilişkilerden söz etmek bazen kafa karışıklığına neden olur. Hangi anlamları çağrıştırırsa çağrıştırsın, kültürlerarasılık etkileşimi içerir. Etkileşimden anlaşılan, diğerlerinden daha iyi ya da daha kötü kültürler yoktur anlayışının benimsenmesi, her kültürün kendine özgü nitelikleri ve kutsalları olduğu gereğinin kabullenilmesinden hareketle her kültürün kendi ölçütlerine göre değerlendirilmesidir. O zaman, farklı kültürlere özgü mitlerin inanç sistemlerinin ve geleneklerinin aslında farkında olmadan insanlar arasında gizli bir iletişim kurduğu gözlemlenir. Kültürün asıl gücü de buradan kaynaklanır. Her kültürün şaşılacak derecede, kendine özgü nitelik ve ölçütleriyle tematik açıdan, farklı kültürlerle aynı arketipleri ve inanç sistemlerini farklı kodlarla ve simgelerle anlattıklarına tanık oluruz. Geriye bütün bu kültürel özelliklerin dil aracılığıyla anlamsal çözümlemesini yapmak kalır.

İnsan açısından bakıldığında, iletişimi sağlayan ya da diğer iletişim modellerini çözümlememizi, algılamamızı kolaylaştıran en kusursuz araç dil sistemidir. Saussure'un dil tanımlaması bugün modern dilbilim ve ona bağlı alt bilimlerin hareket noktası olarak kabul edilir. Saussure tanımında dil'i insanın düşüncelerini anlatmaya yarayan bir göstergeler dizgesi olarak tanımlarken ilk kez göstergelerden söz eder. Bugünkü dil tanımı ise daha çok "dil kavramları belirten bir göstergeler sistemidir" şeklinde yapılır. Bu göstergeler dünyasında, her gösterenin bir gösterileni, her gösterilenin bir göstereni vardır. Biri olmadan diğeri olmaz. Bu bağlamda, zıt anlamlılık-eşanlamlılık ilişkisi, kavramı açıklayan ve açımlayan özellik olarak ortaya çıkar. Gösteren ve gösterilen arasındaki ilişki rastlantısal, nedensiz ve yapaydır. Bir kelime ile içeriği ya da bir gösteren ile gösterilen arasında mantıksal bir bağ yoktur. Burada bir noktaya anımsatmak gerekir: Simge de bir göstergedir. Ancak simge ile gösterge arasında küçük bir ayrım vardır: bir simgenin bütünüyle nedensiz olmayan bir göstereni vardır. Örneğin, adaletin simgesi terazidir. Bu anlamda terazinin yerini bir başka simge alamaz. Bununla birlikte, nesnelere simgesel bir içerik yüklemek nesnenin kendine özgü değerini yok etmez. Aksine, nesnenin kendine özgü ve dolaysız değerini bozmadan ona yeni bir değer katar. Başka bir deyişle, simgesel düşünme dolaysız gerçeği parçalamayı, onu daha önemsiz ve değersiz yapmadan gerçekleştirir. Eliade'nin dediği gibi " Evren onun bakış açısı içinde kapalı de-

ğildir, hiçbir nesne kendi varoluşsallığı içinde soyutlanmış değildir: her şey sıkı bir karşılılıklar ve özümlemeler sistemiyle bir arada durur". (Eliade Mircea, **İmgeler Simgeler,** s., 215) Bununla ilintili olarak, hem eski hem de modern insan, düş kurma yetisine bağlı olarak, iletişim kurmak için simgesel düşünme yeteneğine sahiptir.

Hiçbir dönemde, insan bu doğal yetisini kullanmaktan kaçınmamıştır. Nesnenin bilinmeyen yönlerini, saklı yanlarını simgeler aracılığıyla ifade etmeyi dener. Bu açıdan, imgeler ve simgeler Eliade'nin dediği gibi psikenin sorumsuz yaratıları değil, aksine bir gerekliliğe yanıt vererek çok önemli bir işlevi yerine getirmektedirler. İnsan denen varlığın en gizli yanlarının açığa çıkmasına olanak vererek tarihin koşullarıyla henüz uyuşmamış olan insanı anlamaya olanak vermektedirler. (Eliade Mircea, **İmgeler, Simgeler,** Çev: Mehmet Ali Kılıçbay, Gece Yayınları, 1992, S., XIX, XX) Özellikle bilinmeyen zamanda yaşamış insanın inançları, kökleri, evrenin ve yaşamın nasıl oluştuğuna ilişkin bakış açısı ve doğayla kurduğu iletişim hakkında bilgi edinmek için arketipleri, simgelerle örülü mitsel düşünme ve yaşam tarzlarını incelemek kaçınılmazdır. Mitologlar ve dinbilimciler araştırmalarını özellikle dünya üzerinde yaşayan yerliler üzerinde yoğunlaştırırlar.

Mitolog ve dinbilimcilerin önde gelenlerinden olan Claude Lévi-Strauss "yaban" düşüncesinin temelini somut ve empirik kategorilerinin soyut nesnelerin dile getirilmesinde kavramsal araçlar olarak kullanılmasına bağlarken, totem'den mit'e akrabalık bağıntılarına uzanan süreçte bu yapıların tümünü içine bildirilerin gömülmüş olduğu birer koda indirger. Claude Lévi-Strauss daha da ileri giderek dil ve söz ayrımı ile bildirişim ve bildiri ayrımı arasında da bir koşutluk bulunduğunu öne sürer. Bütün bu simgesel kodları bir dilin yapılanmasına benzetir. Konuşulan her dil, o dilin konuşanlarının bağlı olduğu toplumsal örüntü içinde dolaşabilir, bildirinin türünü de belirleyen kod olarak ortaya çıkabilir. Bir bakıma, Lévi-Strauss kod ve örüntüyü birbirine karıştırır. Bununla birlikte, kodların simgelerini deşifre etme ya da simgesel bir kodu betimleme peşinde değildir. O, yalnızca mitlerin temelindeki karşılıklı uygunluklar (correspondances) dizgesini farklı birer kod olarak bir araya getirmek ister. Burada sözü edilen uygunluklar dizgesi uzamsal kodlarla toplumsal kodlar arasındaki ilişkinin de çözümlenmesini gerekli kılar. Çünkü, uzamsal kodla toplumsal kod arasındaki ilişkinin çözümlenmesi, aynı zamanda her kodun içindeki öğelerin kendi aralarında kurdukları ilişkilerin bulunduğu gönderimlerle bir başka kodda saklı bulunan öğelerin kendi aralarında kurdukları ilişkilerin bulunduğu gönderimler arasındaki benzerliklerin aslında bu zorunluluktan -mitlerin temelindeki karşılıklı uygunluklardan (correspondances)- kaynaklandığını ortaya koyar. Aynı kod içindeki öğeler kendi aralarında ilişki kurarak gönderimde bulunabildikleri gibi başka kodlardaki öğelerle ilişki kurarak da gönderimde bulunabilirler. Mitler evrenselliğini ve kültürlerarasılığını büyük ölçüde bu özelliğine borçludur. Mitler aynı kültür içinde ya da bir kültürden diğerine oldukça karmaşık ilişkileri içinde barındırır. Bir bakıma mitler ister aynı kültür içinde olsun ister farklı kültürler içinde olsun sürekli birbirleriyle iletişim içindedirler. Aralarında benzerlikler olduğu gibi farklılıklar da vardır. Kültürel ortamların kendine özgü farklılıklarına göre hazırlanabilir ve biçimlenebilirler. Aksi durumda aynı mitin farklı versiyonlarının çeşitliliğini anlamamız güçleşir. Böylece insan doğasına özgü kimlik ile bu kimliğin çeşitliliği arasında bir denge kurulmaya çalışılır. Farklı kültürel kodlar ve simgeler aracılığıyla oluşturulmuş farklı iletişim biçimlerini de bu bağlamda ele almak gerekir.

Ancak, karşılıklı uygunlukların örüntüsünü ortaya koymak oldukça zordur. Aynı koda ait öğeler arasındaki ilişkileri ve bu ilişkilerin bulunduğu gönderimleri çözümlemek gerektiği gibi farklı kodlara ait öğeler arasındaki ilişkileri ve bulundukları gönderimleri de çözümlemek gerekir. Anlamlandırma düzeyleri de bu karmaşık çözümleme sürecine göre belirlenir. Strauss da, karşılıklı uygunlukların karmaşık örüntüsünü ortaya koyarak gönderimlerin farklı düzeylerini saptamayı dener. Böylece, mitsel düşüncenin aslında, örüntünün karmaşıklığına bağlı olarak ortaya çıkan çelişkilerin nedenlerinin çözümlenmesine ve anlaşılmasına aracılık –arabuluculuk- yapan bir yapı olduğu sonucuna ulaşır. Lévi-Strauss'a göre dolayımlama olarak adlandırılan bu aracılık –arabuluculuk- işlemi dönüş-

türmeyle gerçekleşir. Bu aynı zamanda bir iletişim modelidir. Dönüşüm dilin iki kipiyle gerçekleştirilir. Birisi eğretileme (métaphore), diğeri ise düz değişmecedir (métonymie). Dilbilim açısından, eğretileme (métaphore) ve düzdeğişmecede (métonymie), herhangi iki şey arasındaki ilişki ya benzerlik kurularak ya da çağrışım yapılarak bildirilir. Benzetmede "gibi" ya da "kadar" sözcükleri kullanılır ve bir kıyaslama bildirilir. Düzdeğişmecede çağrışıma dayalı bir ilişki vardır. Bu çağrışım insanların aklında, doğru bağlantılar yapmayı kolaylaştıran kodların varlığını belirtir. Bir söz biçimi içinde bir düşünceyi çağrıştırmak, bir nesneyi temsil etmek için onu çağrıştıracak bir ayrıntı ya da kavram kullanılır. Örneğin, herhangi bir yazar ya da sanatçı kral veya krallık kavramını "taç", adalet kavramını ise en güzel terazi sözcükleriyle anlatabilir. Yaptığımız bu ayrımlar önemlidir, çünkü onlar sayesinde nesnelerin ve imgelerin (dil gibi) anlamı nasıl oluşturduklarını daha açık bir şekilde görebiliriz. İnsanların beyinlerinde taşıdıkları kodlar düz değişmecili (çağrışıma dayalı) iletişimi doğru yorumlamalarını sağlayan oldukça karmaşık çağrışım kalıplarıdır. Nasıl bir film veya bir program olmadan oyuncuları söyleyemezsek, çoğu şeyin anlamını da kodları bilmeden kavrayamayız. Zira kodlar, verili bir toplum ve kültür içinde öğrendiğimiz, oldukça karmaşık çağrışım kalıplarıdır. Beynimizdeki bu kodlar, ya da gizli yapılar iletişim araçlarında bulunan göstergeleri ve simgeleri yorumlama tarzımızı ve yaşam biçimimizi etkiler. Bu açıdan, kültürler yaşamımızda önemli bir rol oynayan kodlaştırma dizgeleridir. Toplumsallaştırılmış ve bir kültür verilmiş olmak bir takım kodlar öğretilmiş olmak demektir ve bu kodların büyük bir bölümü kişinin toplumsal sınıfına, coğrafi konumuna, ırksal kümesine özeldir. Bu alt kodlamalar, genel bir kod içinde de var olabilir. Bunlar mitlerin totem ve akrabalık dizgelerinin yapılarında "a priori" olarak anlıksal işlevler şeklinde yer alır. Dönüştürme özelliği olan bu iki kip, mit ve totemde olduğu gibi dili de bir dizge durumuna getirir. (Claude Lévi-Strauss, **Mit ve Anlam,** Alan Yayınları, 1986 s., 8-9)

Mitsel anlatıdaki simgeler, onu ortaya koyan insanoğlunun simgesel düşünme yeteneği ile oluşturulmuş kodların çözümlenmesini de kolaylaştırır. Ortak kaygılardan kaynaklanmasına karşın aynı ya da farklı kültürel ortamlardan ortaya çıkan mitsel versiyonların çeşitliliği büyük ölçüde buna bağlıdır. Bu durum, insanoğlunun doğasından kaynaklanan bir davranış biçimi olarak algılanabilir. İnsanoğlundaki soyunu devam ettirme düşüncesi mitlerin sürekli ve devamlı olmasını zorunlu kılar. Nesiller arasında imge ve simgelerle yüklü bir iletişim ağı kurulur. İnsanoğlu mitler aracılığıyla aslında atalarının neler düşündüğünü öğrenme olanağı bulur, onlardan az ya da çok haberdar olur, doğasında var olan mitsel düşünme geleneğinin gelişim sürecini tanır. Ekonomik zorlamaların, siyasal yapıların, yakınlık (akrabalık) kurallarının, toplumsal göreneklerin izdüşümü ile oluşturulmuş mitler toplumsal ve ahlaki yasakların, tabuların, törenlerin (ritüellerin), dinsel ve siyasal kurumların doğruluğunu ve kodlanmasının gerekliliğini bize göstermeyi amaçlar. Zira bu, aynı zamanda önemli olaylarla ve soy kütükleriyle ilgili ortak bir hafızanın oluşumuna zemin hazırlar. Bu bağlamda, mitler hem kültürel kodların çözümlenmesinde önemli bir işleve sahiptir hem de simgeler yoluyla kültürlerarası iletişime büyük katkı sağlar.

Tarihsel bir varlık olarak insan tarih öncesi insanının büyük bir parçasını kendinde taşır. İnsanoğlu katı akılcılığın bilime tamamen egemen olduğu dönemlerde bile bu özelliğini hiç yitirmemiştir. Kendisinin tamamen salt ussal-tarihsel bir varlık olmadığının farkındadır. Hem tarihselliğinden hem de tarih dışı olgulardan kendisini tamamen soyutlamasının olanaksızlığını ve gereksizliğini bilir. Bu durum insanın kendini tanıma süreciyle yakından ilgilidir. Salt ussal-tarihsel bir yaklaşımın kendisini tanımlamaya yetmediğinin farkındadır. Tarihsellik dışında bir arayışa yönelmek zorunda hisseder kendisini. Aradığını bulmakta fazla zorlanmaz. Bulduğu bu seçenek zaten kendisinde var olan bir özelliği su üstüne çıkarır. Düş kurma yetisi. Ussal -tarihsel bir varlık- olmanın yanında düş kurma yetisi olan yani usdışı olaylarla da -bunu tinsellik olarak adlandırmak olanaklıdır- yakından ilgisi olduğunun farkına varır. Bu nedenledir ki insan uygarlığının özellikle tarihsellik öncesi dönemiyle ilgili durumunu açıklamada oldukça önemli bir işleve sahiptir. İnsanlığın bilinmeyen (karanlık) dönemine ışık tutar. İn-

sanın evrimsellik öncesindeki durumuna ışık tutan bu özellik ussal- tarihsel- bir varlık olarak öne çıktığı dönemlerde de onunla birlikte yaşamaya devam eder. Bu özellik zaten onun doğasında var olan bir yetiden başka bir şey değildir. Salt ussallığın –tarihselliğin- bu yetiyi dışlamasının aslında ondan çok fazla etkilenmiş olduğu sonradan daha iyi anlaşılacaktır. Pozitivizmin dışladığı bu özellik aslında ussallığın düşmanı ve gerçek anlamda tek değil onun kaçınılmaz bir partneri ve tamamlayıcısıdır. Gerek tek başına ussallık-tarihsellik- gerek tek başına düşsellik insanı açıklamaya yeterli değildir. İnsanı evrenden, evreni insandan soyutlamak olanaksız olduğuna göre insanı put gibi gören bu iki özellik aslında doğasında var olan karşıtlık (ikililik) olgusunun uyumuyla tamamlanmış bir varlık olan evrenin bizzat kendisidir. Önemli olan, bu iki özelliğin (yetinin) birbirinden üstün olmasından çok, ikisi arasındaki ölçünün –dengenin- tutturulabilmesidir. Pozitivist yaklaşım insanın düşsel bir varlık olduğu gerçeğini kabul etmekten kaçınmış ve buna karşı oldukça katı bir tutum sergilemiştir. Bu açıdan bakıldığında pozitivistlerin yaklaşımının aşırılık olduğunu söylemek olanaklıdır. Düşsellik ve ussallık ya da yalın anlamda, düş ve gerçek hem insanı hem de evreni oluşturan bütünün ayrılmaz iki parçasıdır. Gerçek sözcüğünü ussallığın etkisi dışında kullanırsak, bu iki özellik insanın ve evrenin de bir gerçeğidir. Bu bağlamda, düşsellik insan yaşamında her dönem varlığını sürdürür. Ne geçmişe ne de geleceğe seslenir. Şimdiye-yaşanılmakta olan zamana- seslenir. Hep şimdiye ait olarak kalmaya devam eder. Geçmiş ve gelecek zamanları şimdiki zamanda eritir.

Burada amacımız, pozitivizmi dışlamak değildir. Yalnızca pozitivizmin dışladığı insanın bu özelliğinin de en az ussallığı – tarihselliği- kadar önemli olduğunu vurgulamaktır. Zira düş kurma yetisi anlamında mitosların önemini kavramak oldukça zordur. Mitler, insanın bu özelliğinden beslenir ve insanın yaratıcı özelliğinin kültür yaratma sürecindeki en somut göstergeleri olarak ortaya çıkar. İnsandaki düş kurma yetisi doğal olarak simge ve imge zenginliğini de içinde barındırır. İnsan ve evrenle ilgili bilinmeyenleri, gizemli yanları farklı bir pencereden keşfetme olanağı sunar.

Junge'un "ortak bilinçdışı" olarak adlandırdığı kavramı, içinde imge ve simge zenginliğini barındıran, insandaki imgelem gücünden kaynaklanan mitlerle açıklamasının gizi burada yatar. İmge, bir anlam denetimini de içinde taşır. Bununla birlikte, imgeyi tek bir anlam düzlemine indirgemek insanın yaratıcı özelliğinin bir göstergesi olan imgelem gücünü hafife almak, özgürlüğünü ve yaratıcılığını sınırlandırmak anlamına gelir. İmgeyi tek bir düzleme indirgemek aslında imgeyi kısır bir döngüye sokmaktan başka bir şey değildir. Olguculuk çoğu kez bu yanlışa düşer.

Her ne kadar, modern insanın bilinci daha az tinsel görünse de, bilinçaltında zengin bir mitolojinin yaşamaya devam ettiğini de vurgulamak gerekir. Üstelik bu olgu, modern insan yaşamında gerçekçi ve bilinçli olmayı tinselliğe yeğlemesine karşın (çıkarlarını daha çok gözetmesine karşın) varlığını sürdürür. Örneğin, psikanalizin anne imgesini erkek çocuğun anneye karşı duyduğu bir arzu saplantısı olarak yorumlaması yüzde yüz yanlış olmasa da çok doğru bir yaklaşım da değildir. Bu anne imgesini cinsellik bağlamına hapsetmek olur. Anne imgesi, yapılan bu tür tek düzeli değerlendirmelere yalnızca bir örnektir. Bu örnek, psikenin bazı durumlarda bir imgeyi tek bir referans düzlemine sabitleştirmesinden başka bir şey değildir. Diğer imgeler için de bu yaklaşım geçerlidir. İmgelerin bu tür katı kural ve yaklaşımlarla değerlendirilmesinden kaçınılmalıdır. Aksi durumda, imge bilgi aracı olmaktan çıkarak iletişimsel özelliğini yitirir.

Yaşamın varoluşundan bu yana insanlığın ortaya koyduğu inanç sistemleri ele alınırken Eliade'nin dediği gibi "dinler tarihinde tarihten çok dinler üzerine vurgu yapılmalıdır" (Eliade Mircea, **İmgeler Simgeler,** s.,4) Zira, tarihi uygulamanın birçok biçimi varken, din konusuna yaklaşmanın ise tek bir biçimi vardır. Bu da dinsel olgulara yönelmektir. Başka bir deyişle, bir şeyin tarihini yapmadan önce, bizzat bu şeyin kendisinin ne olduğunu anlamak gerekir. Asıl anlam ya da anlamlar burada keşfedilir. Jung'un derin psikoloji çalışması bu zenginliğin keşfedilmesinde oldukça etkin bir rol üstlenir. İmgesel zenginlik beraberinde simgesel zenginliği de getirir. Varlığın tinsel tarafı keşfedilmesi gereken arketipal bir simgeciliğin oluşum zeminini de ha-

zırlar. Simge insan yaşamının bilinmeyen (gizemli) yüzünün en önemli göstergeleri konumuna yükselir. Bir bakıma, gerçeğin, yani evrenin anlamının odağı ve gösterenidir. Bu gösteren, biçimiyle anlamı çağrıştırır ve onu belleğe yerleştirir. Simge, doğal bir benzeşik iletişim aracı olsa da, her zaman nesnenin benzetildiği şey ile somut biçimi arasında bir uzlaşma olmayabilir. Bu, aslında aynı iletişim biçiminin simgeleştirdiği başka bir benzer iletişim biçimini de ortaya çıkarmaktır.

Bu bağlamda, simge bütünüyle kendiliğinden oluşmuş sürekli bir itki oluşumu yaratan bir gösteri olarak kabul edilebilir. Bu ruhsal itkiler doğal olarak bireysel ve kolektiftir. Estetik duyarlılıkla dile getirilmiş bu itki (heyecan) her zaman arketipal bir belirtidir. İtki olmadan, simge ölü bir şeydir. O halde her simge somut gerçekliliklerden tinsel gerçekliliklere uzanan çeşitli yorumlama anahtarlarını, yani fizikötesi yorumları da içinde gizler. Bu durumda, birçok önemli plan ve kaynakta farklı kılıklara bürünmüş simgesel açıdan yüklü herhangi bir kavramı açığa çıkarmak söz konusu olabilir. Simge ruhun ayrılmaz bir parçası olur. Ona her yerde rastlamak olanaklı hale gelir. Eliade sanat, edebiyat ve felsefi düşünmenin de böyle doğduğunu açıklamaya çalışır. Zira düş gücü yeniden üretmeyi ve benzerini yapmayı özendirir, onlarla sürekli ilişki ve dayanışma içindedir. Örnek alınacak modellere (imgeleri) öykünür, onları sürekli tekrar eder. Böylece, düş gücüne sahip olmak dünyayı bütünselliği içinde görmemize ve kavramamıza yardımcı olur. Zira "Kavramsallaştırılamayan her şeyi göstermek imgelerin görevidir ve bu onun iktidarı içindedir". (Eliade Mircea, **İmgeler Simgeler,** s., XXX) İçinde olağanüstü bir imge ve simge zenginliğini barındıran mitler insanlar ve kültürler arasında kusursuz bir iletişim aracı olarak yerini alırken aynı zamanda, yine Eliade'nin deyimiyle "Dünya'nın, insanın ve yaşamın doğaüstü bir kökeni ve öyküsü bulunduğunu, bu öykünün de anlamlı, değerli ve örnek gösterilecek nitelikte olduğunu ortaya koyar". (Eliade Mircea, **Mitlerin Özellikleri,** s., 29)

KAYNAKÇA

Eliade Mircea, **Aspects du Mythe,** Gallimard, 1963

Eliade Mircea, **İmgeler Simgeler,** (Çev: M. Ali Kılıçbay), Gece Yayınları, 1992

Eliade Mircea, **Le mythe de l'éternel retour,** Gallimard, 1969

(Eliade Mircea, **Mitlerin Özellikleri,** (Çev: Sema Rifat), Om Kuram Yayınları, 2001

Jung C.-G., Kerényi C., **Introduction à l'essence de la mythologie,** Editions Payot et Rivages, 1993

Durand Gilbert, **L'imagination Symbolique,** PUF, 1964

Benoist Luc, **Signes, Symboles et Mythes,** PUF, 1975

Strauss C.-L., **Mit ve Anlam**, (Çev: Şen Süer/Selahattin Erkanlı), Alan Yayıncılık, 1986